

А.Л. Сабадирьова, докторант, ОДЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Представлено висновки щодо організації оцінки потенціалу промислового підприємства. Визначено теоретичні підходи і закони організації в оцінній діяльності, необхідні для ефективної системи оцінки потенціалу промислового підприємства. Наведено принципи системної організації оцінки потенціалу промислового підприємства.

Аннотация. Представлены выводы относительно организации оценки потенциала промышленного предприятия. Определены теоретические подходы и законы организации в оценочной деятельности, необходимые для эффективной системы оценки потенциала промышленного предприятия. Приведены принципы системной организации оценки потенциала промышленного предприятия.

Annotation. Conclusions are presented in relation to organization of estimation of potential of industrial enterprise. Certainly theoretical approaches and laws of organization in evaluation activity, necessary for the effective system estimation of potential of industrial enterprise. Principles of system organization of estimation of potential of industrial enterprise are resulted.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: потенціал, організація, промислове підприємство.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: потенциал, организация, промышленное предприятие.

REYWORDS: potential, organization, industrial enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою передумовою трансформаційних процесів у промисловості України в адаптації виробництва до активізації інноваційного розвитку в ринковому середовищі є відтворення потенціалу промислового підприємства на базі стратегії ресурсозбереження. Впровадження нових технологій викликає необхідність організації оцінки вартості потенціалу промислового підприємства з використанням арсеналу наукових підходів, принципів, законів організації та методів оцінки вартості потенціалу з унікальними властивостями в умовах посилення міжнародної конкуренції. Для результативного впровадження технологічних інновацій на промисловому підприємстві необхідні інвестиції, які є важливим фактором економічного розвитку, реалізуються в майнових та інтелектуальних цінностях,

укладаються в об'єкти підприємницької діяльності для створення прибутку і досягнення соціального ефекту. Інвестиційний процес обумовлює необхідність подальшого розвитку механізму економічного обґрунтування вибору реципієнтів інвестицій, а саме суб'єктів інвестиційної діяльності, що приймають інвестиції на теоретико-методологічних засадах оцінки вартості потенціалу промислового підприємства, в якій зацікавлені інвестори, власники і держава.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теорія та методологія формування та оцінки потенціалу підприємства всебічно представлені в наукових працях економістів, зокрема О.Ф. Балацького, Б.Є. Бачевського, І.О. Джаїн, Н.С. Краснокутської, Ю.В. Киндзерського, Є.В. Лапіна, О.І. Олексюка, Є.В. Попова, І.М. Репіної, О.С. Федоніна. Наукові основи оцінки потенціалу підприємства комплексно розроблені з урахуванням властивостей економічних систем, галузевих особливостей виробництва та ведення підприємницької діяльності [1, с.79, 2, с.97; 3, с.83]. Висвітлені нові теоретичні погляди на категорію «промисловий потенціал» з урахуванням цільової спрямованості його формування і використання [4, с.34]. Обґрунтовані результати наукових досліджень в області стратегічного управління адміністративних і виробничих систем на основі комплексного показника «економічний потенціал» [5, с.216]. Розроблено механізми вдосконалення планування ринкової діяльності промислових підприємств в умовах перехідної економіки на основі нової наукової категорії ринковий потенціал [6, с.41].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Систематизація наукового досвіду в оцінці потенціалу визначила необхідність системної організації оцінки вартості потенціалу промислового підприємства, яка не тільки забезпечує гармонійне функціонування своїх компонентів, але як підсистема спілкується з крупною системою. Системне уявлення організації оцінки вартості потенціалу дає змогу поєднати в систему матеріальні та нематеріальні компоненти, що забезпечують ефективність процесів на промисловому підприємстві по переробці «входу» системи оцінки вартості в її «вихід» у досягненні цілей у ринкових умовах конкурентного середовища.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування організаційного аспекту системи оцінки потенціалу промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал промислового підприємства – це сукупність якостей системи взаємозв'язаних ресурсів, можливостей та їх мобілізації щодо досягнення цілей підприємства, конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища. Теоретичне обґрунтування системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства визначається науковими підходами і законами організації, принципами і методичними підходами оцінки. Організація системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства визначається порядком, що існує в системному комплексі підсистем, взаємопов'язаних з зовнішнім середовищем та з системою більшого порядку. Об'єктом в організації системи

оцінки вартості виступає вартість потенціалу промислового підприємства, а предметом в організації цієї системи – теорія та методологія оцінки вартості потенціалу промислового підприємства. Наукові підходи в оцінній діяльності характеризують структурованість і динамічність організації системи оцінки потенціалу промислового підприємства.

У системному підході в організації оцінки вартості потенціалу промислового підприємства система характеризується найскладнішим алгоритмом реалізації окремих підсистем. Системний підхід в організації оцінки вартості потенціалу промислового підприємства показує спосіб існування взаємопов'язаних підсистем такої оцінки в системі більшого порядку та зв'язок з зовнішнім середовищем. Застосування системного підходу в оцінці вартості потенціалу промислового підприємства і відображення економічних, правових, технічних, організаційних, соціальних, екологічних аспектів системи характеризується комплексним підходом. Сутнісною характеристикою інституціонального підходу до оцінки вартості потенціалу промислового підприємства є правовий аспект упорядкованого інституціонального механізму функціонування ринкових відносин. Національний підхід передбачає, що при оцінці вартості потенціалу промислового підприємства за міжнародними і національними стандартами пріоритет віддається національним інтересам, які відображують національні особливості, менталітет населення та інтереси майбутніх поколінь. За відтворювальним підходом оцінка вартості потенціалу виконується на засадах постійного відновлення виробництва для задоволення потреб конкурентного ринку з найменшими витратами на одиницю корисного ефекту. Функціональний підхід представляє потенціал промислового підприємства у вигляді формування функцій, вартість яких потрібно оцінити. Нормативний підхід забезпечує становлення нормативної бази оцінки вартості потенціалу промислового підприємства. Оптимізаційний підхід дає можливість перейти від якісної до кількісної оцінки вартості потенціалу промислового підприємства за допомогою методів оптимізації: аналізу, прогнозування і моделювання. Ресурсний підхід передбачає оцінку вартості потенціалу промислового підприємства з урахуванням усіх ресурсів на його формування і реалізацію. Ринковий підхід потрібен суб'єктам ринкових відносин для оцінки вартості потенціалу промислового підприємства з урахуванням ринкового попиту, пропозиції, прийнятих традицій, минулого досвіду. Стандартизаційний підхід відображується в основних положеннях оцінки вартості потенціалу промислового підприємства, в стандартах оцінки власності та ґрунтується на теоретичних і методологічних положеннях економіки. Ексклюзивний підхід використовується в оцінці вартості потенціалу промислового підприємства з унікальними властивостями, що зберігає монопольне положення в будь-якій сфері діяльності. Віртуальний підхід дає можливість оцінити вартість потенціалу промислового підприємства в умовах мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку без прямих контактів з замовниками в глобальному просторі.

Наукові підходи в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства характеризують наукове обґрунтування системи за дією статистичних законів організації (композиції, пропорційності, найменших, онтогенезу) і динамічних законів організації (синергії, інформованості–упорядкування, єдності аналізу та синтезу, самозбереження), що встановлюють закономірності системи. Дія закону композиції в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства пояснює структурну характеристику системи, демонструє узгодження цілей оцінки вартості компонентів системи та підтримку мети оцінки загального характеру. Закон пропорційності діє між окремими компонентами та загальною вартістю потенціалу, між частинами і цілим в організаційній системі вартості потенціалу промислового підприємства. Економічне зростання вартості потенціалу промислового підприємства визначається в кількісному збільшенні виробленої продукції, доходів і є пропорційним. Організаційні закони композиції та пропорційності забезпечують дію закону найменших, що притаманний цілісній і структурованій системі оцінки вартості потенціалу промислового підприємства і відображається в особливому критерії, який пояснює найменшу часткову стійкість окремої підсистеми. За дією закону онтогенезу особливості оцінки вартості потенціалу промислового підприємства ураховуються у витратному, порівняльному і результативному методичних підходах по фазам життєвого циклу системи. Закон синергії в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства стверджує, що завжди існують умови, за якими вартість потенціалу за критерієм порівняльної ефективності завжди більше ніж сума вартості потенціалів окремих видів. В організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства стійкість системи раціональної оцінки визначається упорядкуванням інформації. За дією закону єдності аналізу та синтезу в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства здійснюється аналіз показників, що відображують цілі організації та їх синтез при умовах, що спочатку виконується аналіз, а потім – синтез. Структурна стійкість в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства характеризується прагненням до самозбереження системи під впливом стратегій сталого розвитку та дії закону самозбереження.

Теоретичне обґрунтування системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства побудовано на основі підсистеми принципів з притаманними їм взаємозв'язками, що забезпечують досягнення цілей оцінної діяльності.

З огляду вартісної оцінки активів промислового підприємства та з метою оцінки вартості потенціалу сформована підсистема принципів «Національний стандарт оцінки», яка поєднує принципи корисності, попиту та пропонування, заміщення, очікування, граничної продуктивності внеску та найбільш ефективного використання. Принцип корисності передбачає, що активи промислового підприємства мають вартість за умови його корисності для потенціального власника або користувача. Принцип попиту та пропонування

відображує ринкове співвідношення попиту та пропонування на активи промислового підприємства. Принцип заміщення передбачає, що максимальна ринкова вартість промислового підприємства визначається найменшою вартістю підприємства з еквівалентною корисністю. Принцип очікування показує, що вартість потенціалу промислового підприємства визначається розміром економічних вигод, що очікуються від володіння, користування, розпорядження ним. Принцип граничної продуктивності внеску враховує вплив на вартість потенціалу промислового підприємства головних факторів виробництва, який є пропорційним їх внеску у загальний доход. Принцип найбільш ефективного використання показує, що ринкова вартість потенціалу промислового підприємства залежить від його ефективного використання.

За організаційною ознакою в підсистему принципів оцінки вартості потенціалу промислового підприємства включаються принцип системності, структурованості, погодження, оптимальності, адаптивності та інноваційності. Принцип системності передбачає, що оцінка вартості ґрунтується на тому, що потенціал промислового підприємства є системою взаємопов'язаних компонентів, які мають особливу єдність зі зовнішнім середовищем і представляє собою підсистему системи більш високого порядку. Принцип структурованості відображує, що процес оцінки вартості потенціалу промислового підприємства здійснюється по всім компонентам системи, в конкурентному середовищі. Принцип погодження пов'язаний з необхідністю становлення взаємозв'язків етапів процесу оцінки вартості потенціалу промислового підприємства, а також погодження показників, що використовуються в оцінці вартості та результатів такої оцінки. Принципи оптимальності показує, що з варіантів вартості потенціалу промислового підприємства за критерієм оптимізації обирається найбільший результат. Принцип адаптивності свідчить, що оцінка вартості потенціалу промислового підприємства відображує об'єктивний стан системи. Принцип інноваційності ураховує в оцінці вартості нематеріальних активів потенціалу промислового підприємства весь інноваційний ресурс економічного зростання.

Принципи, що пов'язані з майном та майновими правами промислового підприємства, реалізуються як майнові принципи в оцінці вартості земельної ділянки, будівель, споруд, машин, обладнання та нематеріальних активів власника. Диференціація принципів цієї підсистеми відбувається за елементним складом потенціалу промислового підприємства, характеризується принципами залишкової продуктивності, внеску, віддачі, поділу і поєднання прав власності. Принцип залишкової продуктивності показує, що окремі фактори виробництва на промисловому підприємстві мають вартість тільки тоді, коли є залишок чистого доходу після компенсації всіх витрат. Принцип внеску наголошує, що додаткові вкладення капіталу в активи промислового підприємства ефективні у випадку підвищення його ринкової вартості. Принцип віддачі стверджує, що в міру додавання ресурсів до активів промислового підприємства чистий прибуток має тенденцію зростання до певної межі. Принцип поділу і поєднання прав власності ґрунтується на положеннях Цивільного кодексу

щодо розподілу та продажу майнових прав на власність промислового підприємства в Україні.

Підсистема принципів ринкового середовища, що пов'язана зі спектром урахуваних можливостей промислового підприємства відображується в принципах залежності, відповідності, конкуренції та змінювання. Принцип залежності в системі оцінки вартості потенціалу відображується під впливом різноманітних факторів, серед яких особливу роль займає місцезнаходження промислового підприємства. Принцип відповідності визначає, що потенціал промислового підприємства має найвищу вартість, коли повною мірою відповідає містобудівним, ринковим та економічним стандартам і нормам землекористування. Принцип конкуренції стверджує, що вартість потенціалу промислового підприємства складається під впливом постійного суперництва між суб'єктами конкурентного ринку. Принцип змінювання урахує, що при оцінці вартості потенціалу промислового підприємства можливі зміни, пов'язані з його функціонуванням внаслідок трансформації зовнішніх та внутрішньо умов під впливом локальних факторів.

Позитивний результат потенціалу промислового підприємства залежно від можливостей його ефективного використання відображується в підсистемі принципів повного охоплення доходів, урахування фактору часу і стабілізації доходів. Принцип повного охоплення доходів відображує доходи, що отримує промислове підприємство від реалізації свого потенціалу. Принцип урахування фактору часу діє при прогнозуванні доходів промислового підприємства і визначені впливу змін на їх величину. Принцип стабілізації доходів пояснює вірогідність стабілізації в отриманні доходів промислового підприємства.

Методичні підходи оцінки вартості потенціалу підприємства на сьогодні обґрунтовані в економічній науці. У витратному, порівняльному і результативному підходах, у методиках елементної оцінки і порівняльної комплексної рейтингової оцінки потенціалу підприємства по алгоритму графоаналітичного методу «Квадрат потенціалу» розширено методичний інструментарій визначення його величини [1, с. 20; 35; 2, с.126; 7, с.119, 556].

На наш погляд, в організації системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства маржинальний прибуток створює перспективу економічного розвитку і дозволяє обґрунтувати методику оцінки вартості потенціалу промислового підприємства на основі нормативно – інформаційної бази, що представляє собою систему методичних підходів, техніко – економічних норм і нормативів використання майна, майнових прав доходу від усіх видів діяльності. У собівартості як частині доходу, відображується взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку в такий спосіб: а) сума змінних витрат формується на підставі норм і нормативів витрат предметів і засобів праці, календарно – планових і фінансових нормативів; б) при оцінці постійних витрат використовується метод часових витрат, змістом якого є система нормативів часових витрат роботи устаткування; в) маржинальний прибуток представляється верхньою межею прибутку промислового

підприємства, а максимальний ефект виробництва забезпечується мінімальними витратами.

Висновки і перспективи подальших розробок. Теоретичне обґрунтування системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства представлено в наукових підходах законах організації, принципах та методичних підходах оцінки його вартості. Організація системи оцінки вартості потенціалу промислового підприємства, визначена в методології оцінки вартості майна, майнових прав промислового підприємства і доходу від усіх видів його діяльності. Особливе місце в вартісній оцінці потенціалу займає маржинальний прибуток промислового підприємства, а його оцінка передбачає використання нормативних методів планування витрат.

Література

1. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
2. Бачевський Б. Є., Заблудська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства: Навч. пос. – К.: Цен учбової літератури, 2009. – 400 с.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посіб. – К.: Ц.Н.Л. – 2005. – 352 с.
4. Потенціал національної промисловості: цілі та механізм ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.]; за ред. канд. екон.наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К.2009. – 928.
5. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / под общей ред. О.Ф. Балецкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
6. Попов Е. В. Рыночный потенциал предприятия. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2002. – 559с.